

РЕЦЕНЗИЯ

От проф.д-р **Надка Стефанова Костадинова**, Тракийски университет, Стара Загора, хабилитирана в професионално направление 3.8. Икономика, по научна специалност Икономика и управление (селско стопанство),

Рецензията е изготвена на основание : Заповед на Ректора на СА „Д.А.Ценов“, гр.Свищов №285/12.04.2019 г. и решение на Научно жури , взето на първо заседание, проведено на 15.04.2019 г..

На дисертационен труд на тема: „Адаптиране на модел за управление на риска във франчайзинговия бизнес“ с автор Петя Валентинова Йорданова, D010416167, за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика, по докторска програма „Икономика и управление (търговия)“.

1. **Общо представяне на дисертационния труд**

Представеният ми за рецензиране дисертационен труд е в общ обем от 210 стандартни страници и се състои от: въведение, три глави, заключение, използвана и цитирана литература. Библиографският списък включва 118 източника, от които 65 на кирилица (на български и руски език) и 53 на латиница, включително интернет страници.

Информацията в дисертация е визуализирана с 48 бр. фигури и 8 бр. таблици.

Структурата и съдържанието на дисертационния труд са в съответствие с изискванията на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България.

Предмет на изследване в дисертационния труд е рискът в дейността на франчайзодателя и неговото управление.

Считам, че предметът е актуален и неговото разработване предполага разкриване на добри практики и решения, които биха били полезни за бизнеса.

2. **Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд**

Динамичното развитие във всяка икономическа ситуация и влиянието на пазара върху бизнес дейността изискват франчайзинговите предприятия да отделят значително внимание на проблемите, свързани с риска и неговото управление. Този процес е важно условие за тяхното ефективно функциониране и оцеляване. В развитите пазарни икономики мениджмънтът на риска съществува не само като елемент на управлението, но се трансформира и в самостоятелна професия. Като алтернатива за развитие на бизнеса, франчайзингът предоставя редица предимства и възможности на участниците.

Необходимостта от управлението и минимизирането на риска във франчайзинга поставя важни задачи пред риск мениджмънта като цяло. Управлението на риска на франчайзодателя се

определя като процес на минимизиране на загубите, които са следствие от неконтролируеми събития, в резултат на нестабилния характер на бизнес средата.

Коректно е избран **обектът** на изследване – франчайзинговото предприятие, като акцент се поставя върху бизнес дейността на франчайзодателя.

Основен обект на изследване е „Еконт Експрес“ ООД, куриерско предприятие и франчайзодател на дейността.

За да се извърши съпоставителен анализ, обект на изследване е дейността и на „Спиди“ – експресни куриерски услуги, но не функциониращ на франчайзингов принцип стопански субект.

Целта и задачите на дисертацията са адекватни на предмета и обекта на изследване, като върху основата на теоретична интерпретация и конкретно детерминирани се адаптира и апробира модел за управление на риска от франчайзодателя.

Използваният изследователски инструментариум, обхващащ различни методи и подходи, е подходящ за целта и задачите на изследването, и е приложен коректно.

По мое мнение в дисертацията правилно са поставени ограничителни условия на изследването – анализира се бизнес дейността на предприятието – франчайзодател; използваната методологична рамка за управление на риска на франчайзодателя се свежда до използване на сравнителен, количествен и качествен инструментариум, като апробирането на предложения модел се извършва до 2017 г.

Считам, че докторантката излага категорично своите научни позиции, което дава възможност да се очертаят и приносните моменти с теоретичен и практико-приложен характер в дисертационния труд.

Изложението на дисертационния труд е представено в три глави, като е постигната добра балансираност по отношение на техните обеми, а също така и на отделните им параграфи. Авторът е възприел класически подход на структуриране на дисертация с ясно разграничими и логически обвързани теоретична, методико-аналитична и проектна части, които в своята съвкупност представляват едно самостоятелно завършено изследване.

В **глава първа** на дисертацията е представена концептуална рамка на риска във франчайзинговия бизнес.

В *параграф 1* са засегнати дефиниционни съждения за риска, като се представя многоаспектната природа на риска, чрез представяне на различни схващания и констатации на икономисти, застрахователи, финансисти и предприемачи. Детайлно са разгледани и дефинирани понятия като риск, неопределеност, несигурност, вероятност и рискова ситуация. На тази база се аргументира обективния, субективния и субективно-обективния характер на риска, в резултат на което се откроява интердисциплинарният аспект на възприятието на риска.

В *параграф 2* се представят основните интерпретации, детерминиращи франчайзинга, като ефективна концепция за бизнес от позицията на франчайзодателя. Синтезират се основни предимства от внедряването на франчайзинга. Подробно са представени становища на водещи автори като М.Мендеслон, Ф.Котлър, М.Лапуста, Т.Филипова, Д.Добрева, Л.Каракашева и др.

В резултат на проучената литература за ефективността на франчайзинговия бизнес модел, докторантката правилно отбелязва, че неговата природа има многоаспектно съдържание по отношение ползите и изгодите от прилагането му.

В *параграф 3* се извършват анализи и се детерминират конкретни рискове в дейността на франчайзодателя. Авторовото виждане е, че рискът във франчайзинга може да се дефинира като вероятност от промени в неблагоприятна посока на икономическите и пазарните условия, в които предприятието извършва дейността си. Авторът отбелязва основните и значими рискове за франчайзодателя, които имат връзка с функционирането на бизнес концепцията. В тази връзка се резюмират най-съществените рискове и обстоятелства от гледна точка на икономическите, правните и организационните елементи.

Първа глава завършва с адекватни изводи и обобщения. Докторантката демонстрира умения за обобщаване на различни виждания на авторите в литературата, както и за извеждане и аргументиране на свои авторски позиции.

В глава втора е представена методологична рамка за управление на риска във франчайзинговия бизнес. Главата има теоретико-методологичен характер – отразява концепцията за риска, заедно с подходите и методите за неговото управление. Докторантката предлага своя методологична последователност на изследването, чрез адаптиране на модел за риска мениджмънт в дейността на франчайзодателя.

В *параграф 1* са представени най-значимите подходи за управление на риска във франчайзинговия бизнес. Анализирани са появата и развитието на риск мениджмънта, чрез представяне на становища на водещи автори като М.Каферки, Дж. Ментуорф, А.Файол, Б.Хеджис, М.Пикок, М.Богданова. На тази база е представена авторова дефиниция за управлението на риска. Обосновава се, че прилагането на количествения подход в изследването на риска на франчайзодателя е задължително да се обвърже с качествения подход – т.е. двата подхода трябва да са в синхрон и да се допълват.

В *параграф 2* се прави анализ на методите на изследване на риска във франчайзинговия бизнес. Методологичната рамка се дефинира на количествен и качествен инструментариум. Представят се методи като: метод на натрупване на рисковите ставки, метод за оценка на капиталовите активи, метод на средна претеглена цена на капитала, оперативен и финансов ливъридж и др.

Качествената рамка на управление на риска в бизнес дейността на франчайзодателя обосновава методи като: предварителен анализ на риска, анализ на опасностите, анализ на дървото на грешките и др. Обосновават се специфични преимущества и трудности от приложението им.

Параграф 3 разглежда алгоритъм за управление на риска във франчайзинговия бизнес. Поетапно се разглеждат основните елементи на алгоритъма. Докторантката обобщава и апробира модел на база количествен и качествен анализ, който може да се приложи и в сферата на франчайзинговия бизнес.

В предпоследния - пети етап, докторантката правилно обосновава, че могат да се приложат няколко варианта на стратегии за реагиране на риска, като обособява следните методи за реагиране: избягване на риска, прехвърляне на риска, приемане на риска, споделяне на риска, локализация на риска и компенсиране на риска.

В последния етап се обосновават и 5 контролни стратегии. Ако изведеният алгоритъм се приложи в своята цялост, като се съчетае с предприемане на съответни мерки, той може да се определи като цялостен модел за управление на риска във франчайзинговия бизнес.

Докторантката логично откроява адекватни изводи и заключения към втора глава от дисертационния труд. Представеният алгоритъм за рисково управление може да добави стойност за мениджмънта в бизнес концепцията „франчайзинг“.

Трета глава има практико-приложен аспект на научното изследване в дисертацията.

На база на адаптирания и представен с реални данни модел се извеждат основни препоръки и насоки за усъвършенстване бизнеса на франчайзодателя на примера на „Еконт Експрес“.

В *параграф 1* се извършва ситуационен анализ на „Еконт Експрес“, извеждат се фактори със значително икономическо значение, като обем на реализираните приходи и брой пратки по видове за България и чужбина. Използван е индекс на Херфиндал-Хиршман за определяне състоянието на конкуренцията на неуниверсални пощенски услуги. Чрез извършеното от докторантката емпирично проучване по отношение на куриерския сектор в България се установява водеща позиция на предприятието, обект на изследването.

Идентифицирани са финансови и нефинансови фактори като доказателство за ефективен и успешен мениджмънт на „Еконт Експрес“. Същите фактори са изследвани и в нефранчайзинговото предприятие „Спиди“, като е извършен съпоставителен анализ.

В *параграф 2* се прилага модел за управлението на риска във франчайзинговия бизнес чрез апробирането му в дейността на „Еконт Експрес“ от позицията на франчайзодателя. Апробирането се извършва чрез поставяне на три основни задачи, решени на няколко етапа.

Докторантката извършва анкетно проучване с цел акумулиране на информация за качествени фактори, които не могат да се измерят количествено. Проучването е насочено към франчайзингодателя на франчайзинговата система „Еконт Експрес“. Въпросите са 27 и имат за цел да оценят 3 вида риск. Авторското виждане на база тяхното анализиране дава основание да обобщим, че за ефективна франчайзингова система е необходим правилен избор на партньор – франчайзополучател.

В *параграф 3* се представят основни изводи и препоръки за управление на риска във франчайзинговия бизнес. Изводите са адекватни на извършеното изследване и логично от тях са представени препоръки. Дисертационният труд разкрива сериозни проблеми пред процесите свързани с франчайзинга и предлага частични решения за тяхното решаване. Правилно са обособени и бъдещи насоки за работата по управление на риска в дейността на франчайзодателя.

В заключението на дисертацията докторантката представя най-съществените обосновки във връзка с разработените теоретико-практически проблеми за риска в дейността на франчайзодателя и неговото управление.

Считам, че дисертационният труд е оригинално научно изследване и лично дело на автора. Докторантката е спазила правилата на научната етика, като е цитирала коректно използваните литературни източници.

Авторефератът е представен във вид, който отговаря на изискванията, като отразява в обем от 40 страници съдържанието на дисертацията и постигнатите основни научни и приложни резултати. Справката за приносите коректно отразява постигнатите от автора резултати.

Всичко това ми дава основание да считам, че дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати и е посветен на актуален и значим проблем. Представеният за рецензиране дисертационен труд е свидетелство, че кандидатът за доктор е придобил задълбочени теоретични знания по изследваната проблематика и е придобил способност да провежда самостоятелни научни изследвания.

3. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Дисертацията съдържа редица научни и научно-приложни приноси. Считам, че те могат да обогатят съществуващите теоретични знания и методически постановки в областта на управлението на риска във франчайзинговия бизнес. Приемам справката за приносите в дисертационния труд.

Докторантката е публикувала основните резултати от направеното изследване по темата на дисертационния си труд в 2 самостоятелни студии и 2 самостоятелни научни доклада в

сборници от конференции.

4. Критични бележки, въпроси и препоръки към дисертационния труд

Имам няколко бележки и въпрос към докторантката, които не намаляват достойнството на дисертацията:

1. Независимо от задълбочения литературен обзор на места в Първа глава (стр.15,21) липсва критичен анализ на позициите на разглежданите автори. Това възпрепятства по-добрата аргументация на заявените собствени позиции на докторантката.

2. Някои от направените разсъждения и изводи в хода на изследването не са достатъчно добре аргументирани (стр.135, четвърти извод).

3. Счита ли докторантката, че заимстването на успешни добри практики от чужди предприятия е гаранция за успешното им приложение в българските франчайзингови предприятия?

Заклучение

Дисертационният труд на докторант Петя Валентинова Йорданова на тема: „Адаптиране на модел за управление на риска във франчайзинговия бизнес“ е завършено самостоятелно научно изследване, посветено на добре дефиниран, актуален икономически проблем. Поставените цел и задачи на изследването са успешно изпълнени.

Считам, че дисертационният труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение. С убеденост ще гласувам за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ на Петя Валентинова Йорданова по професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление (търговия)“.

15.05.2019 г.
гр.Ст.Загора

Рецензент:.....
(проф. д-р **Надка Костадинова**)